

II Peatükk: Täiskasvanuhariduse struktuur

Institutsioonid, mis Eestis tegelevad täiskasvanuhariduse ja koolitusega, võib jagada kolme klassi: avalikud (s.h. ka riiklikud), era- ja valitsusvälised institutsioonid. Nõukogude perioodi viimase paarikümne aasta jooksul (alates 1970-ndate keskpaigast) arendati Eestis välja küllaltki hea riiklik kvalifikatsioonitõstmise süsteem, mis eelkõige oli mõeldud täiskasvanute professionaalsete teadmiste ja/või oskuste täiendamiseks. Koos Nõukogude Liidu kokkuvarisemisega kukkus kokku ka nimetatud süsteem. Eesti Vabariigi taasiseseisvumise järgsel perioodil põlati kahjuks ära ka see hea, mis Nõukogude ajal oli saavutatud. Tekkis vajadus uue süsteemi loomise järel. Kuna valitsus, eelkõige Haridusministeerium, siin initsiatiivi üles ei näidanud, jäi täiskasvanuhariduse edendamine peamiselt valitsusväliste institutsioonide vastutusele. Seejärel hakkas kiiresti kasvama erasektor, kus tänaseks on loodud (äriregistri andmetel) juba üle 2000 institutsiooni, kelle (ühiks) põhikirjaliseks tegevuseks on täiskasvanute koolitamine. Täna võime tõdeda, et riiklike ja avalike institutsioonide roll on hakanud jälle jõudsasti kasvama. Ometi puudub siiani ühtne täiskasvanuhariduse süsteem ja juhtimine ning koostöö kolme sektori vahel on puudulik. Tinglikult võiks täiskasvanuhariduse struktuuri kujutada nii, nagu näha joonisel 2.

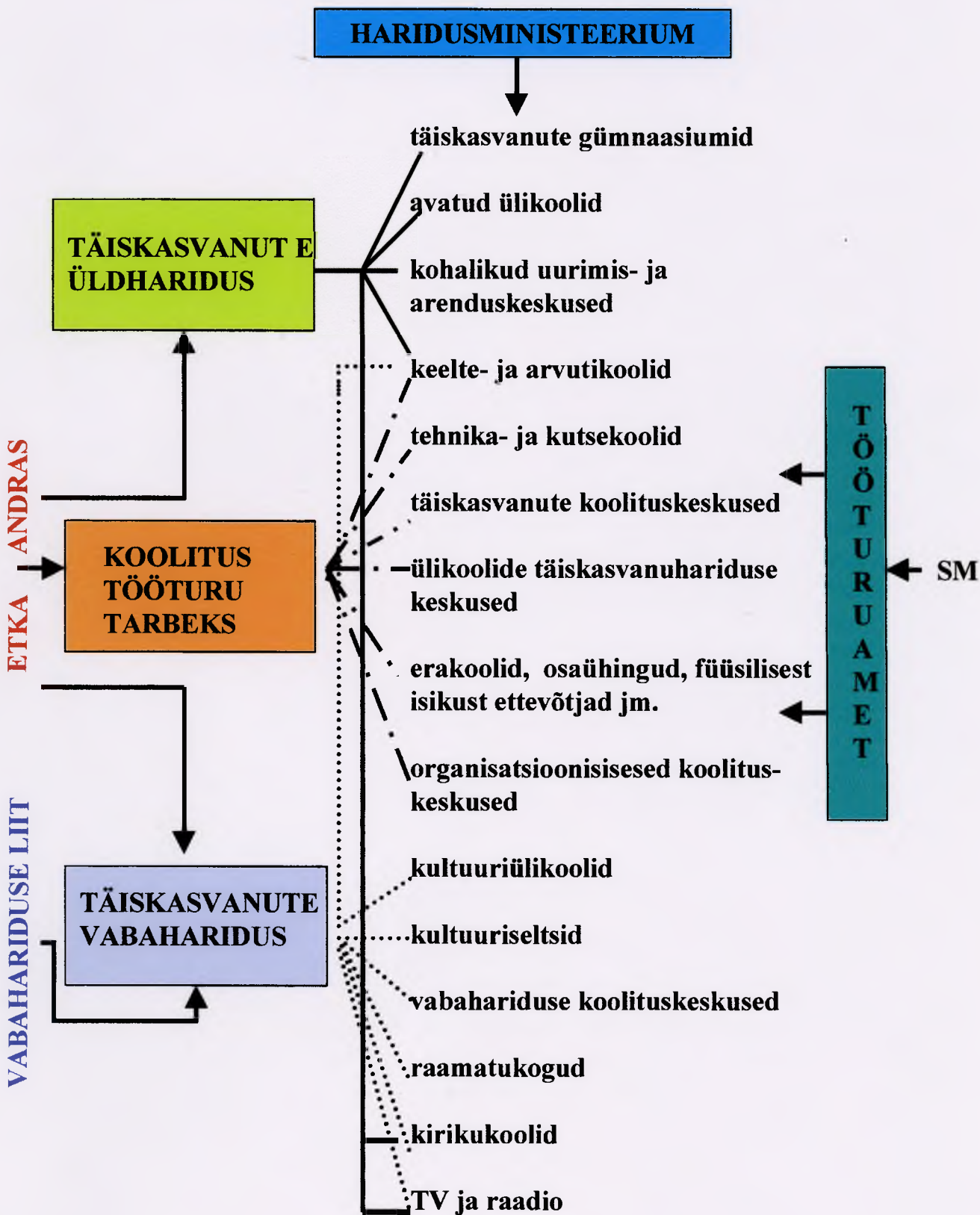
2.1 Avalikud institutsioonid täiskasvanuhariduses

Peamised avalikud institutsioonid täiskasvanuhariduses Eestis on järgmised:

- Avalik-õiguslikud ülikoolid (6)²⁵, kus täiskasvanukoolitusega tegelevad –
 - Avatud ülikoolid, mis pakuvad täiskasvanutele võimalust omandada töö kõrvalt (osaaja õppes) kõrgharidust (nii diplomi- kui bakalaauruse õpe), taotleda magistri ja/või doktori kraadi, aga ka tööalaseid täiendõppekursusi; viimastel on olulisteks valdkondadeks on eelkõige need, mis puudusid Nõukogude perioodil ülikoolide õppekavadest, nagu ärijuhtimine, rahvusvaheline suhtlus, suhtekorraldus jm.
 - Täiskasvanuhariduse ja/või arenduskeskused, mis peamiselt korraldavad erinevates valdkondades kõrgharidusejärgseid kutse- ja/või ametialase täiendõppe kursuseid. Olulisteks valdkondadeks on – (tulemus)juhtimine, uued õppimise/õpetamise meetodid, infotehnoloogia, muudatused hariduspoliitikas ja –seadusandluses jm.

²⁵ Kõik andmed selles osas pärinevad Haridusministeeriumi trükisest *Eesti õppeasutused 1998/99*.

Joon. 2 EESTI TÄISKASVANUHARIDUSE STRUKTUUR

- Teaduskondade ja/või instituutide poolt pakutud, peamiselt erialane täiendõpe vastavalt oma profiilile. Siin tuleks eelkõige nimetada nõudlust võõrkeelte ja infotehnoloogia valdkonnas.
- Riiklikud rakenduskõrgkoolid (9), mis peamiselt pakuvad eri-, kutse- ja ametialast täiendõpet vastavalt oma kooli profiilile.
- Riiklikud (71) kutsekoolid ning munitsipaal kutsehariduskeskused (2). Nendest kuulusid 1. septembrini 1999 Haridusministeeriumi haldusalasse (56), Põllumajandusministeeriumi haldusalasse (16), Siseministeeriumi haldusalasse (1) asutust. Alates sellest ajast on kõik kutsekoolid ja kutsehariduskeskused peale Paikuse Politseikooli üle viidud Haridusministeeriumi haldusalasse. Nimetatud koolides on täiskasvanutel võimalik omandada tööalast keskastme (taseme)haridust. Pakutavad eri-, kutse- ja ametialased täiendõppe kursused vastavad kooli/keskuse profiilile ning on mõeldud eelkõige kõrgharidust mitteomavatele keskastme juhtidele, spetsialistidele ja/või kvalifitseeritud töölistele.
- Täiskasvanute gümnaasiumid (33). Võimalik omandada täis- ja osajaõppes üldkeskharidus.
- Haldusjuhtimise Instituut, mis peamiselt korraldab ametialaseid täiendõppekursuseid ja seminare kohalike omavalitsuse juhtidele ja riigiametnikele.
- Riiklik Tööturuamet, mis korraldab eri-, kutse- ja ametialaseid ümber- ja täiendõppe kursuseid töötutele.

2.2 Eraõiguslikud Institutsioonid

Eraõiguslikud institutsioonid täiskasvanuhariduses on Eestis suhteliselt uus nähtus. Esimene täiskasvanutele mõeldud erakool või koolituskeskus asutati alles pärast Eesti taasiseseisvumist 1991. aastal. Nõukogude ajal selliseid institutsioone ei esinenud. Täna on nende osakaal täiskasvanuhariduse struktuuris oluliselt suurenenud. Enamus neist loodi vastuseks turunõudlusele ja on orienteeritud lühikursuste korraldamisele enamnõutud valdkondades. Nimetada tuleks järgmisi:

- Eraõiguslikud ülikoolid (6), pakuvad täiskasvanutele võimalust omandada täis- ja osaja- ning kaugõppes kõrgharidust (nii diplomi- kui bakalaauruseõpe), samuti magistrakraadi.

Erialade valik tuleneb peamiselt Eesti ühiskonna tänasest nõudlusest. Olulisemateks on - (rahvusvaheline) ärijuhtimine, suhtekorraldus, euroõigus jm.

- Eraõiguslikud rakenduskõrgkoolid (12), mis pakuvad täiskasvanutele võimalust omandada kõrgharidus nii eesti, vene kui inglise keeles ning on täienduseks riiklikele rakenduskõrgkoolidele, laiendades erilade valikut.
- Eraõiguslike täiskasvanute koolide/koolituskeskuste vormid on väga mitmekesised. Tänapäevase (1999) seisuga tegutsevad Eestis ka järgmised täiskasvanukoolituse keskused:
 - Piirkondlikud ja kohalikud koolitus- ja arenduskeskused
 - Täiskasvanute koolituskeskused/instituudid (s.h. ka keelte- ja arvutikoolid) (400)
 - Vabahariduslikud koolituskeskused (60)
 - Organisatsioonisisised koolituskeskused
 - Diplomaatide kool (1)
 - Kirikukoolid
 - Firmed, kelle üheks põhikirjaliseks tegevuseks on täiskasvanute koolitus (≈ 1500)

Nimetatud koolituskeskustest omavad koolitusluba täiskasvanute koolitamiseks väiksem enamus.

2.3 Kolmas sektor – valitsusvälised organisatsioonid

Alates 1991. aastast on Eestis loodud kolm valitsusvälist katusorganisatsiooni täiskasvanuhariduse valdkonnas. Neist esimene, Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsioon (ETKA) 'Andras' loodi veel enne iseseisvuse saavutamist. Asutamisdokumentidel on kuupäevaks märgitud veebruar 1991. Sama aasta aprillist on ETKA 'Andras' ka Euroopa Täiskasvanuhariduse Assotsiatsiooni liige. Teised kaks on – Vabaharidusliit ja Avatud Hariduse Liit. Nende roll täiskasvanuhariduse süsteemis on veidi erinev – ETKA 'Andras' peamine funktsioon on koordineeriv, teisel kahel – koolitust pakkuv.

2.3.1 ETKA 'Andras'

ETKA 'Andras' on Eesti täiskasvanuharidust koordineeriv institutsioon, mis esindab Eestit nii Euroopa kui maailma tasemel, olles mitmete vastavate organisatsioonide liige (EAEA, ESREA, ICAE). Alates loomisest on ETKA 'Andras' võtnud enda kanda ka täiskasvanuhariduse edendamise Eestis. Täna kuulub ETKA 'Andras' liikmeskonda enam kui 60 organisatsiooni, kes tegutsevad täiskasvanuhariduse erinevates sektorites (tasemeharidus, tööharidus ja vabaharidus). ETKA 'Andras' tegevus juhindub peamiselt oma liikmete vajadustest ja olemasolevatest ressurssidest. Alates 1999. aastast, mil sõlmiti leping Haridusministeeriumi ja ETKA 'Andras' vahel, lisandub tegevuste nimistusse rida hariduspoliitilisi ülesandeid. Assotsiatsiooni põhiülesanded on järgmised:

- Integreerida Eestis täiskasvanuhariduse valdkonnas tegutsevaid organisatsioone ja inimesi.
- Aidata tõsta ja säilitada täiskasvanute koolitajate ja koolituse korraldajate professionaalset taset.
- Korraldada oma liikmeskonnale koolitust nii Eestis kui välismaal.
- Koguda ja levitada täiskasvanuhariduse alast informatsiooni.
- Via läbi uuringuid täiskasvanuhariduse valdkonnas.
- Koostada, tõlkida, kirjastada ja/või levitada täiskasvanuhariduse alast kirjandust, koolitusmaterjale, uuringute tulemusi jm.
- Teha koostööd teiste täiskasvanuhariduse institutsioonidega Euroopas ja mujal maailmas²⁶.

ETKA 'Andras' funktsioonideks on: poliitiline, analüütiline, informatiivne ja hariduslik. Poliitiline funktsioon väljendub osalemises täiskasvanuhariduse poliitika, strateegia ja/või kontseptsiooni väljatöötamises. ETKA 'Andras' eestvedamisel toimub täiskasvanuharidusealase seadusandluse pidev analüüs, mille tulemusena vormistatakse muudatusettepanekud seadusandluse vastavusse viimiseks muutuva situatsiooniga. Poliitiline funktsioon hõlmab ka riigieelarvest eraldatavate iga-aastaste toetuste vahendamist eelisvaldkondades toimuvate kursuste ja täiskasvanuharidusealaste uuringute osas.

²⁶ Märja, T. 1996. *Association of Estonian Adult Educators 'Andras'*. Baltic Dialogue, No. 1, 1996, pp. 18-19

Analüütiline funktsioon hõlmab täiskasvanuharidusealaseid uuringuid, pidevalt muutuva situatsiooni analüüsi ning sellest johtuvate probleemide väljatoomist, aga ka vastavate ettepanekute tegemist probleemide lahendamiseks,

Informatiivne funktsioon hõlmab täiskasvanuhariduse ja -koolituse alase informatsiooni hankimist, süstematiseerimist ja jagamist.

ETKA 'Andras' hariduslikuks funktsiooniks on kursuste korraldamine (eelkõige täiskasvanute koolitajate kvalifikatsioonikursused), suve- ja talvekoolide, seminaride ja konverentside organiseerimine erinevatel teemadel (näiteks – *õppiva organisatsiooni ja õpiühiskonna kujundamine, infotehnoloogi kasutamine täiskasvanute koolituses, tööharidus jm*)²⁷.

2.3.2 Avatud Hariduse Liit

Avatud Hariduse Liidul (AHL) on 29 liiget. Liidu tegevuse põhieesmärk on arendada vabaharidust – aidata kaasa pigem isiksuse arengule, juhtimisalaste oskuste tugevdamisele, kompetentsuse tõusule, kui kitsalt teadmiste ja oskuste vahendamisele ühes kitsas eluvaldkonnas. AHL organiseerib peamiselt lühi- ja pikemaajalisi kursusi õhtuti ja nädalavahetustel. Enam nõutud kursused on järgmised:

- võõrkeeled;
- kodanikuõpetus – valmistumine valimisteks, seaduste ja teiste õigusaktide selgitamine;
- sotsiaalsete ja kommunikatiivsete oskuste edendamine, töötute ümberõppe korraldamine;
- käsitöö, kujutav kunst, lilleseadmed, rahvakultuur, kodumajandus jm;
- näiteringid, koorilaul, rahvatantsud;
- tööalane koolitus ja ümberõpe, kutsealaste oskuste omandamine.

Totalitaarse süsteemi kokkuvarisemise tõttu ning üleminekul perioodi, kus sotsiaalsed muutused on nii kiired kui ka ulatuslikud, osutub kodanikuõpetus eriti oluliseks koolitusvaldkonnaks ka täiskasvanutele. PHARE demokraatia programm andis AHL'ile võimaluse organiseerida terve rea kodanikuõpetusi, nagu: demokraatia igapäevaelus,

²⁷ Lõhmus, M. 1998. *The Role of AEAE 'Andras' in Promoting Adult Education in Estonia*. In: Hinzen, H., Samlowski, M. (Eds.) *Adult Education and Development*. 50, 1998, IIZ/DVV, pp. 246 – 249.

demokraatlik otsustamine väikestes rühmades, regionaalne areng, Eesti ja Euroopa poliitilised organid jm²⁸.

2.3.3 Vabaharidusliit

Eesti Vabaharidusliit on haridussihilisi mittetulundusühinguid ning vabahariduslikke koolitusasutusi ühendav mittetulundusühing. Ta on Eesti Haridusliidu (1924-1940) traditsioonide jätkaja.

Liidu tegevuse eesmärkideks on:

- rahva hariduslike taotluste toetamine ning rahvuskultuuri traditsiooni säilitamine oma liikmete tegevuse kaudu;
- oma liikmete mõttejõu ja mõjuvõimu ühendamine vabahariduslike ideede kaitsmiseks, toetamiseks, võimendamiseks ja levitamiseks.

Oma eesmärkide saavutamiseks Liit:

- toetab oma liikmete tegevust, andes neile võimalusel ja vajadusel materiaalselt, juriidilist ning moraalset abi, edendab nende omavahelisi kontakte;
- korraldab koolitust;
- kogub ja kirjastab õppematerjale;
- võimalusel toetab liitu mittekuuluvate asutuste ja organisatsioonide vabahariduslikku tegevust;
- aitab asutada uusi vabahariduslikke mittetulundusühinguid;
- kogub ja levitab vabaharidustegevust puudutavat teavet;
- korraldab koosolekuid, hariduspäevi, konverentse, kongresse ja muid üritusi;
- töötab välja haridus- ja kultuurialaseid projekte ning koordineerib nende elluviimist;
- osaleb koostööprojektides teiste ühendustega nii kodu- kui välismaal²⁹.

Vabaharidusliku koolituse roll Eesti ühiskonnas on ühiskonna- ja demokraatiahariduse edendamine; kaasaaitamine valmisoleku tekkimisele olla Eesti riigi kodanik, kes võrdselt

²⁸ Vihalemm, P. 1998. *Popular Education*. In: Hinzen, H., Samlowski, M. (Eds.) *Adult Education and Development*. 50, 1998, IIZ/DVV, p. 245.

²⁹ Vabaharidusliidu põhikirjast.

oma õigustega teab ja täidab oma kohustusi riigi ees; demokraatia põhiolemuse tutvustamine; toimuvate poliitiliste protsesside selgitamine; rahvuskultuuri järjepidevus säilitamine; kaasaaitamine valmisoleku tekkimisele pidevaks õppimiseks ja arenguks.

Nendele, ühiskonna üldise ülesehituse ja arengu loogika poolt dikteeritud vajadustele lisanduvad erinevad erivajadustega inimgruppide (maainimesed, pensionärid, rahvusvähemused, puuetega inimesed, immigrandid jne.) eriseisundist tulenevad vajadused. Kõik see kokku moodustab tohutu hulga valmisolekuid, mis uues situatsioonis toimetulekuks vajalikud³⁰.

Eesti Vabaharidusliidul (VHL) on 60 liiget, enamus neist vabahariduslikud koolituskeskused. Liit on võtnud endale vastutuse edendada kohalikku tegevust, organiseerida kohalike seltside ja muude kohalike organisatsioonide ühisettevõtmisi ning koos teiste katusorganisatsioonidega luua võimalusi kohaliku initsiatiivi avaldumiseks³¹.

Kokkuvõtteks esitatakse joonisel 3 üks võimalik mudel erinevate täiskasvanuhariduse sektorite tegevuse koordineerimiseks ja juhtimiseks.

³⁰ Eesmaa, I. 1999. Aruanne Täiskasvanuhariduse Nõukogule.

³¹ Sarv, M. 1995. Estonian Popular Education League. History, Nowadays, Future. Baltic Dialogue, No. 3, p. 18.

Joon. 3. TÄISKASVANUHARIDUSE KOORDINEERIMINE JA JUHTIMINE

